

УДК 821.161.2.02/04

ББК 823(2) (Укр)

ХУДОЖНІЙ СВІТ ЖІНОЧОЇ ПРОЗИ

Г. Д. Ключек

*Кіровоградський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка; м. Кіровоград, вул. Винниченка, 15*

Рецензія на монографію Тетяни Тебешевської-Качак «Художні особливості жіночої прози 80-90-х років ХХ ст. Монографія.» – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2009. – 192с.

Ключові слова: літературний процес, мистецько-світоглядні тенденції, феміністичні тенденції, жіночі образи, художні засоби, принципи характеротворення, композиційна структура

Активний розвиток нового типу літератури вимагає свого дослідника, який би поставив перед собою завдання проаналізувати особливості онтології художньої картини жіночого світу та дав інтерпретацію літературних засобів, що використовуються з метою їх вираження. Хоч останнім часом з'явилося багато праць, які обрали об'єктом аналізу саме жіночу літературу, проте до цих пір в українському літературознавстві не було ґрунтовного дослідження, яке б по свіжих слідах окреслило та проаналізувало в загальних характеристичних рисах принципові засади української художньої прози 80-90-х років ХХ ст. Власне в цьому контексті стає зрозумілою актуальність монографії Тетяни Тебешевської-Качак, яка є серйозною спробою осмислити тенденції в українській жіночій прозі 80-90-х років ХХ ст. Авторка зуміла висвітлити та узагальнити художні особливості жіночої прози 80-90-х років ХХ ст. як літературного феномена, визначити головні риси та тенденції її розвитку в контексті сучасного літературного процесу.

Від попередніх досліджень на подібну тему (О. Карабльової, Н. Мельник, І.Старовойт, С.Філоненко та ін.) робота Т. Тебешевської-Качак відрізняється спробою максимально можливої систематизації матеріалу й узагальнюючим характером. Авторка намагається охопити жіночу прозу як певне явище останніх десятиліть ХХ ст. і виявити його найбільш суттєві ознаки, класифікувати за жанрами, темами, проблемами, стилями. У монографії представлено чималий і достатньо репрезентативний ряд творів та авторів, запропоновано переконливий аналіз багатьох текстів, зроблено цікаві висновки.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в ній вперше зроблена спроба узагальнення художніх особливостей жіночої прози 80-90-х років ХХ ст., з'ясування співвідношення традиції і новаторства у творчості письменниць, з урахуванням наукових поглядів, оцінок та висновків літературознавців. Аналіз відображення жіночого сприйняття, специфі-

ки „жіночого письма” проведено в контексті розгляду жіночої літературної традиції та виокремлення провідних тенденцій текстотворення письменниць. При дослідженні жанрових структур жіночої прози 80-90-х років ХХ ст. доведено експериментальність художніх творів Галини Пагутяк, окреслено жанрову специфіку романів Оксани Забужко, Софії Майданської, Галини Тарасюк та ін., розроблено типологію жіночих образів, визначено своєрідність художніх засобів і прийомів, принципів характеротворення, що ілюструють специфіку жіночої творчості.

З огляду на поставлені завдання авторка використала адекватні методи і прийоми дослідження. Однак, зважаючи на те, що базовим є системний підхід до об’єкта вивчення, більше уваги варто було б приділити визначенню компонентів, з яких складається об’єкт, з наступним виявленням закономірно діючих зв’язків між ними, – зв’язків, що породжують сутнісні якості об’єкта.

Про ґрунтовну теоретичну базу дослідження свідчать концептуально значимі для сучасної науки праці феміністичної критики (Сімони де Бовуар, Ю.Крістєвої, К.Мілет), гендерних досліджень (В. Агеєвої, Н. Гапон, Т. Гундорової, С. Павличко та ін.).

Т. Тебешевська-Качак запропонувала власну концепцію аналізу жіночої прози, яка базується на виокремленні трьох тенденцій творення художніх текстів (традиційного, „синтетичного”, феміністичного спрямування) й артикуляції „жіночого письма”.

Монографія має чітку композиційну структуру. У ній подано широкий науковий апарат, що засвідчує велику науково-пошукову роботу та професіоналізм літературознавця. Авторка йде від широкого огляду аналізованого матеріалу в контексті літературного процесу 80-90-х років ХХ ст. до мікроаналізу конкретних текстів у другому, а надто в третьому розділах.

Перший розділ “Проза українських письменниць у контексті літературного процесу 80-90-х років ХХ ст.” присвячено розгляду особливостей літературного процесу означеного періоду, виразником мистецько-світоглядних, художніх тенденцій якого виступає і жіноча проза, та аналізу феномену жіночої творчості. У монографії проводиться думка, що тексти письменниць кінця ХХ ст. є репрезентаторами не тільки прозового літературного досвіду авторок, а й української жіночої традиції, еволюція якої частково пов’язана з розвитком феміністичного дискурсу. Поняття “фемінізму”, “феміністичної критики” (гінокритики), “літературного фемінізму” стають актуальними в процесі простеження історії і розвитку українських літературних феміністичних тенденцій.

У монографії визначаються смислові аспекти понять “жіноча література”, “жіноча традиція”, “жіноче письмо”, “жіноча творчість”, “жіночий” і “феміністичний” текст, “художній світ жінки” тощо.

Форма викладу наукового матеріалу та результатів дослідження свідчить про те, що Т. Тебешевська-Качак володіє структурно-логічним способом мислення, оперує матеріалом на належному науково-методичному рівні, здатна інтерпретувати його не шляхом спорадичних

суджень, а аргументовано й послідовно. У цьому плані варто відзначити другий розділ монографії – “Своєрідність художніх ознак жіночої прози 80-90-х років ХХ ст.”, який складається не тільки з підрозділів, а й параграфів і насичений літературознавчим аналізом художніх текстів. Особистим здобутком авторки варто вважати аналіз та інтерпретацію тематики і проблематики прози письменниць кінця минулого століття. Виклад матеріалу вона здійснює не традиційним шляхом переказу сюжету відповідних творів, що досить часто роблять молоді дослідники, але відразу пропонує типологію відповідних проблем, які переважно стосуються особливостей онтології внутрішнього світу жінки в контексті сучасної екзистенційної парадигми. Авторка, зіставляючи тексти, подаючи цілком аргументовані приклади з прозових творів, порівнюючи їх художні шукання і моделі світу, зазначає, що специфіка мислення, поведінки, психології, мови, творчості, тексту жінки-письменниці й чоловіка-письменника очевидна.

У розділі також відзначено внесок письменниць у розвиток жанрів української малої прози, ґрунтовно розкрито проблему жанрової експериментальності прози Г. Пагутяк. Літературознавець подає своє бачення та інтерпретацію творів на чорнобильську тематику С. Йовенко, романів О. Забужко, С. Майданської, Г. Тарасюк, Є. Кононенко та ін. письменниць 80-90-х років ХХ ст.

Третій розділ “Система художніх образів в українській жіночій прозі 80-90-х років ХХ ст.” містить аналіз образної системи художніх творів письменниць, розроблену авторкою типологію жіночих образів та розгляд тенденції автобіографізму як особливої риси “жіночого письма” (в основному на прикладі прози Оксани Забужко). Можливо, варто було б дещо більше уваги приділити аналізу автобіографічного конструкту як принципу характеротворення та нарації й у прозі інших письменниць (Г. Тарасюк, С.Йовенко).

Імпонує розроблена дисертанткою модель героя, з урахуванням особливостей характеротворення в українській прозі 80-90-х років ХХ ст.

Т. Тебешевська-Качак, вибудовуючи власну типологію жіночих образів, використовує “збірний критерій”, який включає структуру образу, поведінку героїв, що залежать від тематичного центру твору і сповідуваної письменницями тенденції творення художніх текстів і артикуляції “жіночого письма” (традиційного, “синтетичного”, феміністичного спрямування). Розроблена типологія жіночих образів у творчості письменниць 80- 90-х років ХХ ст. засвідчує наявність трьох груп моделей: героїні, які відповідають традиційним патріархальним уявленням про роль і місце жінки в сім’ї і суспільстві; жінки, в характерах яких синтезовано заперечення патріархальних поглядів і апологетику традиційних норм; образи жінок, які відстоюють феміністичні тенденції з претензіями на „власний простір” (таким чином авторки трансформують модерну феміністичну традицію української літератури попереднього fin de sie-

cle та регенерують особливості сучасної постмодерної епохи, морально-етичних цінностей суспільства).

Монографія містить примітки і додатки: „Хронологічну таблицю видання творів жіночої прози 80-90-х років ХХ ст..” та „Показчик імен”, які збагачують її зміст.

Відзначаючи наукові досягнення авторки монографії, зауважимо, що оцінки творів сучасної літератури часом авансові, перебільшені. Це, очевидно, зумовлено тим, що багато текстів ще не апробовані достатньою мірою, аби потрапити у виважену ієрархію художніх цінностей. Варто було б чіткіше окреслити критерії добору авторів, звернути більше уваги на прозу Т. Зарівної та М. Матіос. Зусебічного обґрунтування потребують і висновки щодо новаторства у жіночій прозі. Не зайвим було б доповнити існуючі у монографії зіставлення текстів, написаних чоловіками-письменниками і жінками-письменницями крізь призму гендерного аналізу, інтерпретацією творів Ю. Загребельного, В. Шевчука та ін.

Відзначені зауваження та побажання не применшують цінності монографії, яка є завершеним оригінальним дослідженням, що має історико-теоретичне значення. Звичайно, монографію не можна назвати всеохопною, бо завжди з'являються нові проблеми, які потребують нового вирішення, але робота Т. Тебешевської-Качак суттєво збагачує наукове уявлення про сучасний літературний процес і є вагомим внеском у вивчення української жіночої літературної традиції, природи жіночої творчості, її характерні риси (у змістовому, жанрово-стильовому, образному та наративному аспектах).

*Стаття надійшла до редакційної колегії 30.09.2009 р.
Рекомендовано до друку докт. філол. наук, професором Матвійшиним В.Г.*

ARTISTIC WORLD OF WOMANISH PROSE

G. D. Klochec

*Kirovograd State Pedagogical University
by V. Vinnychenco; Kirovograd*

The review of book of Tetyana Tebeshevska-Kachak «Artistic features of womanish prose of 80-90th years XX of item Monograph.» - Ternopil: An educational book – Bogdan, 2009. – 192c.

Key words: *literary process, world artistic-view tendencies, feministic tendencies, womanish appearances, artistic facilities, principles of character, composition structure.*